

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ
ДЕРЖАВИ

УДК 338.22

О.О. Зеленько

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДІЛОВУ АКТИВНІСТЬ
В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Економічна політика більшості країн світу, які відчули вплив кризи 2008 р., спрямована на покращення умов ведення бізнесу з метою підвищення ділової активності в національній економіці. Саме у такий спосіб розвинені країни Заходу мали можливість подолати найбільш негативні наслідки кризи протягом декількох років. Натомість, Україна, незважаючи на активну участь держави в економічному житті суспільства, демонструє суттєве зменшення ділової активності. Така ситуація актуалізує дослідження питання застосування економічної політики та наслідків її впливу на ділову активність в економіці. Розглянуті методи економічної політики, які застосовує держава для досягнення поставлених цілей. В економічній літературі вони поділяються на прямі та непрямі (опосередковані). Аналіз дій уряду після зміни влади у 2014 р. свідчить, що застосування податкової політики, як важливої складової економічної політики спрямоване на збільшення податкових надходжень до бюджету. Поряд із позитивними наслідками для стану державних фінансів такі кроки уряду призвели і до низки негативних наслідків для ділової активності національної економіки. Серед них можна виділити негативний вплив зазначених заходів на сукупний попит в економіці, посилення тінізації економіки, згортання ділової активності в окремих галузях, зокрема газовидобувній, та ін. Запропоновані рекомендації, які необхідно врахувати при реформуванні податкової політики.

Ключові слова: економічна політика, прямі та непрямі методи економічної політики, податкова політика, ділова активність, реформа податкової політики.

Экономическая политика большинства стран мира, которые почувствовали влияние кризиса 2008 г. направлена на улучшение условий ведения бизнеса с целью повышения деловой активности в национальной экономике. Именно таким образом развитие страны Запада имели возможность преодолеть негативные последствия кризиса в течение

нескольких лет. В свою очередь, Украина, несмотря на активное участие государства в экономической жизни общества, демонстрирует существенное снижение деловой активности. Такая ситуация делает актуальным исследование вопроса применения экономической политики и последствий ее влияния на деловую активность в экономике. Рассмотрены методы экономической политики, которые применяет государство для достижения поставленных целей. В экономической литературе они подразделяются на прямые и косвенные (опосредованные). Анализ действий правительства после смены власти в 2014 г. показывает, что применение налоговой политики, как важной составляющей экономической политики государства, направлено на увеличение налоговых поступлений в бюджет. Наряду с положительными последствиями для состояния государственных финансов такие шаги правительства привели и к ряду негативных последствий для деловой активности национальной экономики. Среди них можно выделить негативное влияние указанных мер на совокупный спрос в экономике, усиление тенезации экономики, свертывание деловой активности в отдельных отраслях, в частности газодобывающей и др. Предложены рекомендации, которые необходимо учесть при реформировании налоговой политики.

Ключевые слова: экономическая политика, прямые и непрямые методы экономической политики, налоговая политика, деловая активность, реформа налоговой политики.

The economic policy of the majority of the world states which felt influence of crisis 2008 is directed on improvement of conditions of doing business for the purpose of increasing business activity in national economy. Thus the developed western countries had opportunity to overcome the most negative consequences of crisis within several years. In turn, Ukraine, despite active state participation in economic life of society, shows essential reduction of business activity. Such situation makes actual researches of a question the application of economic policy and consequences of its influence on business activity in economy. Methods of economic policy applied by the state to achieve the goals are considered. They are subdivided into direct and indirect (mediated) methods in economic literature. The analysis of actions of the government after shift of power in 2014 shows that application of a tax policy as an important component of economic policy, is directed on increase the tax revenues for the treasury. Along with positive consequences for a condition of public finances such steps of the government led to a number of negative consequences for business activity of national economy. It is possible to distinguish negative influence of the specified measures on composite demand in economy, a further strengthening of a tenization of economy, curtailing of business activity in separate branches, in particular gas, etc. Recommendations need to be considered when reforming a tax policy are offered.

Key words: economic policy, direct, indirect methods of economic policy, tax policy, business activity, reforming a tax policy.

Постановка проблеми. Економічна політика більшості країн світу, які відчули вплив кризи 2008 р., спрямована на покращення умов ведення бізнесу з метою підвищення ділової активності в національній економіці. Саме у такий спосіб розвинені країни Заходу мали можливість подолати найбільш негативні наслідки кризи протягом декількох років. Після нетривалого періоду спаду і економічної нестабільності ці країни показали економічне зростання. У порівнянні з країнами Заходу Україна демонструє негативну динаміку ділової активності на протязі тривалого періоду. Так, в економіці спостерігається зменшення кількості підприємств: у 2010 р. на 10 тис. наявного населення припадало 477 підприємств, у 2011 р. – 372, 2012 р. – 351 суб'єктів господарювання і тільки у 2013 р. спостерігалось незначне підвищення цього показника до 378 підприємств [3]. Поточна ситуація не відповідає національним інтересам України і актуалізує дослідження питання застосування економічної політики та наслідків її впливу на ділову активність в економіці.

Аналіз актуальних досліджень. Значний внесок у розуміння ролі держави в економічному житті суспільства, розвиток наукових підходів до шляхів реалізації економічної політики та наслідків впливу держави внесли роботи Р. Харрода, Е. Хансена, Д. Кейнса, М. Фрідмена, О. Алімова, О. Амосова, Б. Кваснюка, В. Гейця, Ю. Іванова, І. Лукінова та ін.

Метою статті є розгляд поняття «економічна політика» та її методів, а також впливу на ділову активність в національній економіці такої важливої складової економічної політики як податкова політика.

Виклад основного матеріалу. В економічній літературі поширеним є розуміння економічної політики як системи соціально-економічних ідей та цілей розвитку країни, основних завдань, засобів їх досягнення, а також діяльності органів державної влади й управління щодо їх реалізації [4, с. 26].

Необхідність втручання держави в економічну діяльність пов'язана із стихійними ринковими процесами, які мають негативний характер. Результатами дії ринкових сил є виникнення монополій, які за відсутності

обмежувальних засобів, ведуть до утиску конкуренції з відповідними наслідками для цін та рівня життя громадян. Вільний ринок функціонує хаотично, стихійно і його непередбачуваний характер дезорієнтує суб'єктів. Також ринкова система не може забезпечити суспільство такими важливими послугами, як доступ громадян до медичного обслуговування, освіти, підтримання правопорядку, захист національної безпеки та ін. Тому ринкова економіка вимагає регулювання, яке забезпечує держава. Регулювання економіки здійснюється у формі економічної політики.

Методи, якими користується держава задля досягнення поставлених цілей поділяють в економічній літературі на прямі та непрямі (опосередковані). Пряме регулювання ототожнюється з адміністративними, а непряме – з економічними методами. Поділ на пряме (адміністративне) і опосередковане (економічне) регулювання економіки в ряді конкретних випадків є в певній мірі умовним.

Специфіка прямого методу полягає у тому, що він являє собою комплекс обов'язкових для виконання економічними суб'єктами вимог і розпоряджень органів державної влади. Прямий метод включає до себе такі важелі (інструменти), як податки, ліцензії, квоти, тарифи, штрафи, державні капіталовкладення, юридично визначені норми амортизаційних відрахувань, регульовані ціни, пільгові кредити та ін.

Непрямий метод полягає у впливі на економічні інтереси суб'єктів господарювання, створенні таких економічних умов, які змушують їх діяти у вигідному для держави напрямку. До цього метода відносять такі інструменти, як бюджетні, податкові, грошово-кредитні, інвестиційні, амортизаційні, інноваційні, індикативне планування, а також морально-психологічний вплив [4, с. 27, 28].

Кризові явища в економіці України багато в чому обумовлені неефективною політикою попередніх урядів. Бурхливі події наприкінці 2013р., зміна влади і початок бойових дій на сході країни у 2014 р. підняли економічні

проблеми на поверхню суспільного буття і зробили їх актуальними для більшості українців. Після зміни влади, виборів президента у 2014 р. Україна зіткнулась із значними економічними проблемами, зокрема з дефіцитом бюджету, зменшенням золотовалютних резервів НБУ, падінням обсягів виробництва, високими темпами інфляції та ін. В таких умовах новий уряд на чолі з А. Яценюком оголосив про початок реформ в економіці, серед яких важливе місце займає реформа податкової системи країни. Найбільш важливими новаціями уряду в податковій сфері стали наступні кроки:

- впровадження військового збору в розмірі 1,5% з будь-яких доходів фізичних осіб;
- впровадження оподаткування пасивних доходів фізичних осіб, враховуючи відсотки за депозитами на рівні 15% (17%);
- впровадження імпортного збору 5-10 % на імпорт в Україну;
- підвищення ставок оподаткування та зборів, зокрема акцизів практично на всі види підакцизних товарів;
- підвищення збору за використання радіочастотного ресурсу у 2 рази;
- підвищення розміру плати за використання надрами для видобудку корисних копалин у 2-8 разів;
- оподаткування ліків, дитячих підгузників [1];
- впровадження високих штрафів для аграріїв за несвоєчасну сплату ПДВ на рахунки Держказначейства в розмірі 10 % від суми за запізнення в один день та ін [5].

Аналіз наслідків зазначених заходів уряду дає підстави говорити про наступне.

По-перше, не заперечуючи важливість мети наповнення бюджету країни, дії органів державної влади не можна однозначно сприймати як податкову реформу, як подає ці дії уряд. Звернення до популярного ресурсу «Вікіпедія» свідчить, що реформа – це зміна форми, змісту або суті чого-небудь. Іншими словами. реформа передбачає суттєві зміни в діяльності об'єкта, зміну

основних принципів функціонування, яку призводять до принципово нового результату [2]. Заходи уряду свідчать про спрямованість дій на збільшення податкових надходжень до бюджету, а не про зміну принципів функціонування системи.

По-друге, збільшення надходжень по окремих податках супроводжується значними негативними наслідками для економіки. Так, в цілому спостерігається подальше викривлення регулювання діяльності суб'єктів господарювання, що, замість забезпечення ефективності їхньої діяльності, призводить до підлаштування дій підприємств під наявні податкові норми, до корупції, посилення тінізації економічної діяльності, суттєвого зменшення інвестицій, виробництва, зайнятості в національній економіці.

Після податкових новацій уряду, за думкою експертів, спостерігається значне погіршення економічної динаміки, прискорення економічного спаду. Зокрема, збільшення плати за використання надр призвело до того, що інвестування в попередніх обсягах стає неможливим. Приватні газовидобувні компанії переглянули свої інвестпрограми, відмовляючись від розробки перспективних покладів із значних глибин та від застосування сучасних методів інтенсифікації видобутку [6]. Як наслідок, Україна не зможе в майбутньому суттєво зменшити залежність від імпорту природного газу. Підвищення акцизів, податок на імпорт та ін., також боляче вдарили по населенню і бізнесу, скоротивши їхній попит, заощадження та інвестиції, що негативно вплинуло на ділову активність.

Податкова політика в існуючому вигляді стає суттєвою перепорою для економічного зростання. Цілком очевидно, що перед владою стоїть необхідність справжньої податкової реформи. Це єдиний шлях до підвищення ефективності економічної політики держави, ділової активності та сталого економічного зростання. При реформуванні податкової політики, на нашу думку, важливим є врахування наступних тез:

- податкова реформа є вкрай важливою для України, оскільки існуюча політика посилення фіскального тиску вже себе вичерпала і не сприяє підвищенню ділової активності. Реформа повинна стати позитивним сигналом для суспільства, підприємців, який буде свідчити про спрямованість уряду та парламенту на побудову конкурентної відкритої економіки на противагу існуючій олігархічній моделі;
- реформа податкової політики повинна відбуватись в процесі співпраці представників органів державної влади, представників бізнесу, громадськості. Збалансований підхід до реформування має забезпечити водночас і податкову сталість, і економічне зростання, а також він мусить відповідати критеріям чесності, прозорості й простоти. Існуюча практика створення робочих груп із самих лише податківців, представників міністерств та депутатів – це помилка, яка, як свідчить український гіркий досвід, не дає можливості змінити принципи функціонування системи;
- реформа податкової політики не може проходити без реформування фіскальної служби, яка є неефективною, занадто чисельною і корумпованою. Необхідним є зміна принципів функціонування служби в напрямку від виконання суто фіскальних функцій до сервісних.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В сучасних умовах економічна політика є важливим фактором реформування і розвитку національної економіки, яка має у своєму арсеналі різноманітні засоби впливу. Сьогодні Україна стоїть перед необхідністю системного реформування економічної політики, важливою складовою якої є податкова політика. Цей напрям реформування потребує подальшого обговорення з метою вибору найбільш доцільних в умовах існуючої ситуації кроків з боку органів державної влади.

Література

1. Вишинський А. Податкову реформу знову робитимуть чиновники. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/columns/2015/04/3/536892/>.
2. Вікіпедія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Реформа>.
3. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Дідківська Л.І., Головка Л.С. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. – 5-те вид., стер. – К.: Знання, 2006. – 213 с.
5. Думка експерта: Влада ввела "драконівські" штрафні санкції для аграріїв за несплату ПДВ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/news/2015/03/27/535767/>.
6. Коротич Г. Рентою по видобутку газу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/columns/2015/02/3/526297/>.